

Θεία Ευχαριστία: Το μυστήριο της Καθολικότητας της Εκκλησίας

/ Γνώμες

- Δημήτρης Ιωάννου, Φιλολόγος – Συγγραφέας

Ο π. Γεώργιος Φλορόφσκι, ένας από τους μεγαλύτερους θεολόγους του 20ου αιώνα, δίνει ιδιαίτερη σημασία στην «καθολικότητα» της Εκκλησίας- αυτό θα προσπαθήσουμε να σχολιάσουμε από φαινομενολογική άποψη στην παρούσα εργασία. Ο θεολόγος ξεκινά μιλώντας για την Ευχαριστία ως «ανάμνηση» του Μυστικού Δείπνου (π. Γ. Φλορόφσκι, Ανατομία Προβλημάτων της Πίστεως, Εκδ. Ρηγοπούλου, Θεσ/κη 1977, σ.146). Πραγματικά, ο Κύριος, το βράδυ του Μυστικού Δείπνου, αφού κοινωνήσε τους μαθητές το Τίμιο Σώμα και Αίμα Του, είπε «τούτο ποιείτε εις την εμήν ανάμνησιν». Επαναλαμβάνοντας το Δείπνο αυτό οι μαθητές θα θυμούνταν ολόκληρο τον βίο του Ιησού, την δημόσια δράση, τα θαύματα και τις παραβολές Του, αλλά και τα γεγονότα που δεν είχαν ακόμη συμβεί- την Σταύρωση και την Ανάσταση. Όμως εδώ δεν έχουμε να κάνουμε με μια συνηθισμένη «ανάμνηση», καθώς, όπως λέγει ο π. Φλορόφσκι, ο Μυστικός Δείπνος παρατείνεται «μυστικώς» «έως αιώνος», δηλαδή “άχρις ου αν έλθει ο Κύριος”.

Υπάρχουν γεγονότα μέσα στη ζωή μας τα οποία δεν μπορούμε απλά να τα

«θυμόμαστε»- αυτά είναι οι κεντρικοί άξονες της όλης μας ύπαρξης. Ήρθαμε μέσα στον «κόσμο», όπως λέγει ο Χάιντεγκερ, είμαστε ανέκαθεν «ερριμένοι» μέσα σε αυτόν. Η σχέση μας με τον κόσμο είναι μοναδική και άκρως σημαντική για να καταλάβουμε και τη σχέση μας με τον Θεό. Τι είναι ο κόσμος για μας; Θα ήταν πολύ λανθασμένο να πούμε απλώς ότι πρόκειται για το «περιβάλλον», τη φύση. Ο κόσμος είναι η ολότητα όσων υπάρχουν, κάτι που μας υπερβαίνει ολοκληρωτικά. Μπορούμε να ρωτήσουμε: ποιο είναι το νόημα του κόσμου; Όχι όμως και του περιβάλλοντος ή της φύσης. Είμαστε ανέκαθεν μέσα στον κόσμο, ούτε μπορούμε να φανταστούμε τη ζωή μας έξω από αυτόν. Ο Χάιντεγκερ έδινε τόση σημασία σ' αυτό ώστε έλεγε πως ο άνθρωπος είναι το λεγόμενο «ενθάδε-είναι», το είναι-μέσα-στον-κόσμο.

Από χριστιανική άποψη, δεν είναι ο κόσμος αυτό μέσα στο οποίο και «ζώμεν και κινούμεθα και εσμέν». Αυτό είναι ο Θεός, ο Δημιουργός μας. Τι είναι ο κόσμος; Θα μπορούσαμε να ρωτήσουμε τον Χάιντεγκερ. Απάντηση δεν θα παίρναμε. Παρομοίως, δεν μπορούμε να ορίσουμε και τι είναι ο «Θεός». Δεν πρόκειται όμως παρά για ένα ιστορικό Πρόσωπο, αυτό που ήλθε, συνδιαλέχθηκε μαζί μας, σταυρώθηκε και ανέστη. Και λίγο πριν το πάθος συνέφαγε μαζί μας. Πρόκειται για τον Κύριο Ιησού Χριστό.

Γιατί ο Κύριος θέλει να φάγει μαζί με τους ανθρώπους; Αυτό είναι το ερώτημα, το κατ' εξοχήν ερώτημα, αυτό στο οποίο θα έπρεπε να απαντήσουμε. Λοιπόν, το κοινό γεύμα είναι πάντα μια τελετή. Και εδώ συγκεκριμένα, όπως λέγει ο π. Φλορόφκι, έχουμε να κάνουμε με μια θυσία (σ. 146). Το στοιχείο της Θυσίας είναι παραμελημένο στην σύγχρονη λειτουργική θεολογία, αλλά για τους βυζαντινούς Πατέρες ήταν ένα εκ των ουκ άνευ συστατικό στοιχείο της Ευχαριστίας. Ο Μυστικός Δείπνος, κατά τον π. Φλορόφκι, συνεχίζεται, δεν «επαναλαμβάνεται». Βρισκόμαστε στον Μυστικό Χρόνο του Μεγάλου Μυστηρίου της Θείας Ευχαριστίας. Ο Χριστός θυσιάστηκε «άπαξ», μια φορά για τους ανθρώπους. Πλήρωσε για τις αμαρτίες όλου του Αδάμ- χωρίς να ασπαζόμαστε εδώ την ανσέλμεια θεωρία. Μαζί ο Κύριος πήρε και την ενοχή του Αδάμ. Αν ο αμαρτωλός μετανοεί, δεν μπορεί να σηκώσει την ενοχή για την αμαρτία του- αυτό λέγει ένας σύγχρονος πολύ μεγάλος πνευματικός, ο π. Συμεών Κραγιόπουλος, το κάνει μόνο ο Χριστός. Με την Θυσία Του ο Χριστός πήρε λοιπόν και την ενοχή του Αδάμ. Πλήρωσε για όλους και ένωσε όλους.

Στην Ευχαριστία φανερώνεται το μυστήριο της Καθολικότητας, δηλαδή το Μυστήριο της Εκκλησίας (σ. 148). Η Ευχαριστία θα λέγαμε είναι κάτι ευρύτερο ακόμη και από τον κόσμο του Χάιντεγκερ. Για παράδειγμα, στο μυστήριο της Θείας Λειτουργίας δεν είναι παρών μόνο ο γήινος κόσμος με τα υλικά δώρα, τον άρτο

και τον οίνο, είναι και ο άνθρωπος, είναι και ο αγγελικός κόσμος, και βέβαια ο Θεός. Και αυτό μπορεί να συμβαίνει επειδή η Εκκλησία είναι «μυστικώς» το πλήρωμα του Χριστού- ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος διασαφηνίζει ότι «πλήρωμα» θα πει «συμπλήρωμα» του Χριστού, που είναι η Κεφαλή του Σώματός Του. Ο ίδιος ο Χριστός ήθελε, τρόπον τινά, να «συμπληρώσει» τον Εαυτό Του. Όπως διδάσκει η Εκκλησία, ο Χριστός είναι ο Θεός-Λόγος, το δεύτερο Πρόσωπο της Αγίας Τριάδος, ο Άναρχος Θεός. Όπως λέγει ο Θωμάς Ακινάτης, ο Θεός είναι πλήρης και τέλειος- για αυτό δεν σχετίζεται πραγματικά με τον κόσμο. Γνωρίζει τον κόσμο, γράφει, κοιτάζοντας τον Εαυτό Του- γιατί ο Θεός είναι κατ' ανάγκην Δημιουργός και ο κόσμος «απορρέει» από Αυτόν. Στην Ορθόδοξη Εκκλησία, ο Χριστός, μολονότι είναι ο τέλειος Θεός και δεν έχει ανάγκη ουδενός, δέχεται να «συμπληρωθεί» από τους πιστούς. Πρόκειται για ένα άρρητο μυστήριο. Ο Χριστός, λέγει ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς, σχετίζεται πραγματικά και ρεαλιστικά με τους ανθρώπους, με όλη την κτίση.

Και ο Χριστός λοιπόν που ενανθρώπησε πραγματικά, δίδαξε, θαυματουργήσε, σταυρώθηκε και ανέστη, θέλει ως «συμπλήρωμα» τους ανθρώπους. Όπως είπε ο άγιος Νικόλαος Καβάσιλας, ο Θεός είναι «μανικός εραστής των ανθρώπων». Μπορούμε να ρωτήσουμε εδώ: τι είναι αυτό που ψάχνει ο Χριστός στον άνθρωπο, αυτό που Τον κάνει να ερωτεύεται τους ανθρώπους, σύμφωνα με τον λόγο του αγίου Νικολάου Καβάσιλα; Λοιπόν, πρέπει να πούμε ότι ο Χριστός μας δόξασε πολύ. Μας έκανε ελεύθερα πρόσωπα. Μας έκανε «κατ' εικόνα» Του. Η δόξα των ανθρώπων φαίνεται από το μεγαλείο της Θεομήτορος. Η σάρκα Της έγινε σάρκα του Θεού, όπως είπαν οι Πατέρες. Μελετώντας κανείς όσα έχουν γράψει οι Πατέρες για το μεγαλείο της Μητέρας του Θεού, μπορεί να εννοήσει το μεγαλείο του ανθρώπου.

Όπως είπαμε, η Ευχαριστία είναι μια Θυσία, η Θυσία του Γολγοθά, που τελέστηκε άπαξ, και έκτοτε προσφέρεται διαρκώς από τον Μέγα Αρχιερέα, τον Χριστό. Ο Σωτήρας, ως Αρχιερέας αιώνιος, «αδιαλείπτως υπέρ ημών την λατρείαν ταύτην τελεί», λέγει ξανά ο άγιος Νικόλαος Καβάσιλας. Και μάλιστα ο Χριστός άφησε σε μας την Σάρκα Του, αλλά και αναλήφθηκε μαζί με Αυτήν.

Η Θυσία του Χριστού ούτε αυτή επαναλαμβάνεται. «Η θυσία αυτή γίνεται ου σφαττομένου του Αμνού, αλλά του Άρτου μεταβαλλομένου εις τον σφαγέντα Αμνόν», διασαφηνίζει ο μεγάλος βυζαντινός λειτουργιολόγος, ο Καβάσιλας. Ο χρόνος εντός της Εκκλησίας παύει να είναι ο κοινός, συνηθισμένος χρόνος. Ιστορικά μια φορά σταυρώθηκε ο Χριστός, ιδού όμως που η Θυσία Του, χωρίς να επαναλαμβάνεται, γίνεται ο χρόνος στον οποίο επιστρέφουμε πραγματικά και

ρεαλιστικά- κάθε φορά που γίνεται Θεία Λειτουργία βρισκόμαστε κυριολεκτικά μπροστά στον Γολγοθά. Η Ζωή του Χριστού είναι η σωτηριωδής οικονομία του Θεού- δεν την θυμόμαστε απλά, σαν να είναι ένα γεγονός όπως όλα τα άλλα, αλλά επιστρέφουμε ρεαλιστικά, όπως είπαμε, σε αυτήν. Και αυτό γίνεται χάρη στο Άγιο Πνεύμα, το οποίο επικαλούμαστε (σ. 149) να κατέλθει και να μεταβάλει («μεταβολή») τον άρτο και τον οίνο σε Σώμα και Αίμα Χριστού.

Και έτσι, αρχικά η Ευχαριστία είναι αγιασμός της ίδιας της φύσεως. Αυτό είναι ένα στοιχείο της καθολικότητάς της. Ο άνθρωπος όλων των πολιτισμών αισθάνεται ότι η φύση είναι «μολυσμένη» και χρειάζεται να γλιτώσει από αυτό το «μιαρό» στοιχείο που την έχει προσβάλει. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι εμείς, ο σύγχρονος πολιτισμός, έχουμε ξεφύγει από αυτές τις «προλήψεις» και τις «δεισιδαιμονίες». Απωλέσαμε όμως την αίσθηση της «ιερότητας» του κόσμου, και επιδοθήκαμε σε μια διαδικασία φθοράς και καταστροφής αυτού, που μας κληροδότησε ο «μηχανικισμός» και ο ορθολογισμός. Η αίσθηση ότι ο κόσμος είναι ιερός, όπως ιερή είναι και η ανθρώπινη ζωή, είναι έννοιες τις οποίες ίσως η φιλοσοφία του 20ου αιώνα, τουλάχιστον μια μερίδα αυτής, δεν μπορεί να εννοήσει. Γιατί λέμε ότι η ανθρώπινη ζωή είναι «ιερή»; Είναι ακριβώς αυτή η αντίληψη, ότι η ζωή είναι ιερή, που γεννά τον υγιή ορθολογισμό και είναι προϋπόθεση της οποιασδήποτε αληθινής προόδου. Η διαδικασία αποϊεροποίησης του κόσμου, που κορυφώθηκε στον 20ο αιώνα, έφερε ανυπολόγιστη καταστροφή.

Και το αντίθετο αυτού δεν είναι ένα ορθολογικό επιχείρημα αλλά η Ευχαριστία. Όπως το λέει και η λέξη, «ευχαριστούμε» τον Θεό για τον άρτο και τον οίνο- τα οποία προσκομίζονται ως δώρα εκ μέρους του ανθρώπου για χάρη όμως όλης της φύσεως. Όπως λέγει ο π. Φλορόφски, αυτός ο αγιασμός της φύσεως γίνεται «προς προοδοποίηση της ερχομένης μεγάλης ανακαινίσεως, κατά την οποία ο Θεός θα είναι 'τα πάντα τοις πάσι'» (σ. 149).

Φυσικά στην Ευχαριστία, πάνω από όλα, είναι παρών ο Θεός. Ο Θεός, στα Έσχατα, τα οποία προτυπώνει κατά τον άγιο Μάξιμο η Ευχαριστία (βλ. το έργο του «Μυσταγωγία»), θα είναι, όπως είπαμε, «τα πάντα τοις πάσι». Έχουμε ως άνθρωποι εμπειρία του τι σημαίνει να είναι κάποιος για μας «τα πάντα»- δεν πρόκειται πάντα για απολυτοποίηση ενός προσώπου, για ειδωλοποίηση αυτού. Μιλάμε εδώ πιο συγκεκριμένα για το ερωτικό φαινόμενο, το οποίο, κατά τους Πατέρες της Εκκλησίας, όταν οδηγεί στον γάμο, είναι ένα φυσικό φαινόμενο. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι μια στάση όπου «εξιδανικεύει» κάποιος ένα άλλο πρόσωπο και το ερωτεύεται, ωστόσο αν έλειπε το ερωτικό φαινόμενο από την ανθρώπινη ζωή, αυτή θα ήταν πολύ πιο φτωχή. Ο ερωτευμένος ζει σε μια κατάσταση όπου, ως γνωστόν, ολόκληρος ο κόσμος, όχι «περιθωριοποιείται», αλλά γίνεται ο αποδέκτης αυτής της κατάστασης- ο ερωτευμένος θέλει να διαλαλήσει τον έρωτά του παντού. Είναι δυνατόν σ' αυτήν την κατάσταση να βρεθεί ο άνθρωπος για τον ίδιο τον Θεό. Η Ευχαριστία προσφέρεται από τον Μέγα Αρχιερέα, τον Χριστό, ο οποίος θύει τον Εαυτό Του υπέρ πάντων, και οι πιστοί ερωτεύονται Αυτόν. Παρομοίως, ο Χριστός, όπως είπαμε, ερωτεύεται τους ανθρώπους, ως «μανικός εραστής» αυτών.

Αποτέλεσμα του έρωτα του Χριστού για τους ανθρώπους είναι η Θυσία Του για αυτούς. Με την Θυσία Του, όπως είπαμε, συγχώρεσε όλα τα αμαρτήματα των ανθρώπων. Ωστόσο, προχωρώντας ακόμη περισσότερο, στην Ευχαριστία μας δίνει να γευτούμε την σάρκα Του και να πιούμε το Αίμα Του. Το σώμα όμως και το αίμα του Χριστού είναι αρρήκτως ενωμένα, κατά το δόγμα της Χαλκηδόνας, με την Θεότητά Του. Είναι θεωμένα. Όταν ο Χριστός σταυρώθηκε και πέθανε, η ψυχή Του πήγε στον Άδη για να κηρύξει στους νεκρούς, ενωμένη πάντα με την Θεότητά Του, αλλά και το σώμα Του, που χωρίστηκε από την ψυχή Του, παρέμεινε ενωμένο με την Υπόσταση του Θεού-Λόγου, δηλαδή με την Θεότητά Του. Γι' αυτό και ο ιερός Δαμασκηνός γράφει ότι, κοινωνώντας, «αυτής της Ιησού Θεότητος μεταλαμβάνομεν»- μεταλαμβάνουμε δηλαδή την Θεότητα του ίδιου του Θεού.

Οι άνθρωποι και αυτοί συνάγονται προς τον Θεό-Πατέρα, γιατί ολόκληρη η Ευχαριστία, ας μην το ξεχνάμε, είναι η συναγωγή των Πάντων από τον Αρχιερέα Χριστό στον Θεό-Πατέρα. Η γλώσσα των Πατέρων της Εκκλησίας, όσον αφορά την κοινωνία του Σώματος και του Αίματος του Χριστού, είναι πέρα για πέρα, όπως είπαμε, ρεαλιστική. Κοινωνώντας, «συμμιγνυόμαστε» με τον Χριστό, γινόμαστε κι εμείς ο ίδιος ο Χριστός, χωρίς σύγχυση υποστάσεων, φοράμε τον ίδιο τον Χριστό, δεν ενδυόμαστε την στολή του Βασιλιά, αλλά τον ίδιο τον Βασιλιά. Όσον αφορά τους ανθρώπους, υπάρχουν διάφορα επίπεδα όπου ενωνόμαστε με τον άλλο. Η φιλία είναι ένα τέτοιο παράδειγμα- ο φίλος αρχίζει να αφουγκράζεται τον άλλο, να

μοιράζεται τα προβλήματά του, να τον αγαπά μέχρι που στο τέλος μπορεί να δώσει και την ζωή του για αυτόν. Ένα άλλο παράδειγμα είναι η συζυγία, όπου οι δύο σύζυγοι προχωρούν και σε μία ψυχική σύνδεση, προοδεύουν στην ηθική με την αγάπη και την αλληλοϋποχώρηση, μαθαίνουν να ξεπερνούν τον εγωισμό και οδεύουν σε μια ηθική τελείωση. Η αναλυτική φιλοσοφία δεν έχει μελετήσει καθόλου αυτά τα φαινόμενα, για αυτό και τα υποβιβάζει σε «μορφές συμπεριφοράς». Η Φαινομενολογία είναι πολύ πιο κατάλληλη για την μελέτη αυτών των φαινομένων (βλ. για παράδειγμα το υπέροχο βιβλίο για τον έρωτα του Jean-Luc Marion, «Το ερωτικό φαινόμενο», που καταλήγει στο συμπέρασμα ότι και ο Θεός, μολονότι άσαρκος, μπορεί και αυτός να ερωτευθεί με έναν άρρητο, θεοπρεπή τρόπο).

Το μυστήριο της Ευχαριστίας είναι λοιπόν μια «μείξη»- μια απaráμιλλη ανάμειξη Θεού και ανθρώπου. Με το μυστήριο αυτό γινόμαστε «σύσσωμοι» και «σύναιμοι» Χριστού. Η Ευχαριστία είναι λοιπόν το κατ' εξοχήν μυστήριο της Εκκλησίας, «μυστήριον συνάξεως», «μυστήριον κοινωνίας». Ενωνόμενοι ο καθένας με τον Χριστό, ενωνόμαστε και μεταξύ μας. Γινόμαστε όλοι «εν». Και αυτό το «εν» δεν είναι απλά, πρέπει να το τονίσουμε αυτό, μια «πνευματική» ή «ηθική» ενότητα, μια συναισθηματική έξαρση, δεν είναι απλά μια ενότητα βιωμάτων, βουλήσεως, αισθημάτων. (σ. 151). Είναι μια οντολογική ενότητα.

Η Ευχαριστία, το μυστήριο αγάπης, είναι, όπως είπαμε, ο Μυστικός Δείπνος, κατά τον οποίον ο Κύριος υπέδειξε στους μαθητές Του την τέλεια αγάπη, όχι μόνο με το δικό Του παράδειγμα («καθώς εγώ ηγάπησα υμάς, ίνα και ημείς αγαπάτε αλλήλους»), αλλά και με το παράδειγμα της αγάπης της ίδιας της Αγίας Τριάδος («καθώς ηγάπησέ με ο Πατήρ, καγώ ηγάπησα υμάς • μείνατε εν τη αγάπη τη εμή»). Την εντολή της αγάπης ο Κύριος την ανάγει στο μυστήριο της Αγίας Τριάδος, διότι το μυστήριο αυτό είναι η Αγάπη. Ο π. Φλορόφσκι φθάνει να πει ότι «εις την ενότητα της Καθολικής Εκκλησίας αντικατοπτρίζεται μυστικώς το «ομοούσιον» της Αγίας Τριάδος (σ. 152).

Για να κοινωνήσει κανείς και να ενωθεί αληθινά ο Θεός μαζί με τον άνθρωπο, απαιτείται, λέγει ο π. Φλορόφσκι, κάποια «άσκηση». Όταν ο ψάλτης λέγει «πάσαν την βιωτικήν αποθώμεθα μέριμναν», στην ουσία η Εκκλησία καλεί τους πιστούς να αφήσουν οτιδήποτε γήινο μέσα τους και να αφοσιωθούν στον Θεό. Αλλά το πιο σημαντικό είναι ότι η ίδια η Ευχαριστία είναι που στην πραγματικότητα μας ανακαινίζει και ηθικά. «Εις το λειτουργικόν βίωμα υπάρχει, γράφει ο π. Φλορόφσκι, το πάθος της σιωπής, η δίψα της ησυχίας, η δίψα των κατά μόνας θεωριών, των θείων αναβάσεων... Η οδός προς το Ποτήριο της Θείας Ευχαριστίας περνάει μέσα από τον σκληρόν αυτοέλεγχον, από την έγκλεισιν εκάστου, με την συνείδησιν

ανοικτήν ενώπιον του Θεού, κατά μόνας.» (σ.164). Μετά την Ευχαριστία το Άγιο Πνεύμα, που βρίσκεται πια μέσα μας, μας ωθεί σε έργα αγάπης για τον αδελφό. Χάρη στην Ευχαριστία ανοίγει ο δρόμος προς την άσκηση, δηλαδή την αναζήτηση ειρήνης για τον κόσμο.

Είδαμε λίγα μόνο στοιχεία που αφορούν την «καθολικότητα» της Εκκλησίας μέσα από το Μυστήριο της Ευχαριστίας- την συναγωγή των πάντων προς τον Πατέρα. Και όπως λέγει ο π. Φλορόφσκι, η Μέλλουσα Βασιλεία, όπως μας δείχνει το βιβλίο της Αποκάλυψης, θα είναι μια ατελεύτητη Θεία Λειτουργία, όπου θα λατρεύεται «το εσφαγμένον Αρνίον».

Πηγή: pemptousia.gr